

könyvkereskedésnek új név alatti folytatása, amely aztán lassanként sorra egyesült a konkurens cégekkel és innen hosszabbodott meg ennyire a neve. Ma e cég uralkodik abban a könyvkiadói és könyvnyomdai negyedben, amely a St. Paul székesegyház közelében van. E sorok írója többször megfordult a múlt nyáron e zengő helyiségek áttekinthetetlen összevisszaságából álló házban (lehet, hogy több házból is áll) és arra gondolt, hogy egy amerikai cég micsoda tabula rasát csinálna ebből a labirintusból, lebontatná az ócska épületet és acélból, kőből, üvegből építtetne egy skyscrapert.

Mr. Shaylornek bizonyára nincsenek ilyféle tervei és aligha is lehetnek valaha. Könyvéből kedves, szelíd, szorgalmas, jó munkabírású embernek látszik, akinek főereje a rutin, nem pedig a kezdeményezés. Hosszasan és szívesen időzik a régi jó időknél, amelyeket hallgatólagszembéállít a mai rossz időkkel. Oldalakon át elmélkedik arról, hogy miért nem keresik annyira a vallási irodalmat, mint ifjúkorában, amikor a *Come to Jesus, Heaven our Home, The Sinner's Friend, Christ is coming, Letters from Hell* stb. voltak a legkelendőbb (*best sellers*, mint az angolok mondják) könyvek.

Sokat és szívesen beszél sportélményeiről is, kivált a nevezetes match-ekről.

Egészen véve azonban könyve távolról sem olyan érdekes, mint az ismertett Spencer-féle könyv. Ennek oka nem csupán személyi, hanem tárgyi is. Világos, hogy az antikvariátus érdekesebb üzletág, mint a

modern könyvnyomdai kereskedés és hogy Mr. Spencernek foglalkozásánál fogva igen sok érdekes és kiváló emberrel kellett összejönnie. Ezt maga Mr. Shaylor is érzi és kissé irigykedően pillant át azon a mesgyén, amelyen túl az antikvariátus kezdődik. Amikor erről ír, azt is elmondja, hogy hogyan lesz az ember fokról-fokra bibliomániakus. Eleinte azokat a könyveket veszi az ember, amelyeket elolvas, aztán azokat, amelyeket el akar olvasni, idővel, amikor az állvány már nagy, azokat is, amelyekről reméli, hogy valaha elolvassa, majd megveszi az ember a szép kötetű, vagy szépen illusztrált, vagy régi kiadású könyveket és végül néha az oly nyelvűeket is, amelyeket nem ért az ember. B. R.

*

ZENTRALBLATT
FÜR BIBLIOTHEKSWESSEN
1923. XL. Jahrgang.

Zentralblatt für Bibliothekswesen múlt évi (XL.) folyama, mint az előbbie, gazdag és változatos tartalommal jellemezhető.

Mellőzve a szoros szak szerű közleményeket, amelynek: „Das Schicksal der elsässischen Klosterbibliotheken in der französischen Revolution“ *Resttől*, „Zum Entwurf einer Verwaltungsordnung für deutsche Bibliotheken“ *Alfred Schulzetól*, „Die ersten Revisionen der Churfürstlichen Bibliothek zu Cölln an der Spree“ *Kurt Tautztól*, „Paul Schwenke's Nachlass und die

jüngsten Bucheinbandstempel-Publikationen“ *Husungtól*, „Die Millstätter Handschriften“ *Hermann Menhardtól*, „Die neue bayerische Prüfungsordnung für den mittleren Bibliotheksdienst“ *Rudolf Kaisertól*, „Zur Verwaltungsordnung deutscher Universitätsbibliotheken“ *H. Füchseltól* és *A. Schulzétól*, „Die hessische Prüfungsordnung für den mittleren Bibliotheksdienst“ *Rudolf Kaisertól*, „Spuren verschollener Bibliotheken unter den Handschriften der Breslauer Staats- und Universitätsbibliothek“ *Otto Günthertól*, „Zur Bibliographie der Schulprogramme“ *Otto Achelistól*, „Eine Bilderhandschrift des XVII. Jahrhunderts in der Staats- und Universitätsbibliothek Breslau“ (folytatása az 1922. évi közleménynek) *Gotthold Prausnitzól*, „Zur Geschichte des Göttinger juristischen Realkatalogs“ *Fuchstól* és az apróbb közleményeket, tartalmából kiemeljük a következőket:

Glauning „A könyvtárosi múlt egy százada“ c. alatt arra vonatkozólag, hogy a kor szellemi áramlatai és a könyvtárak minő kölcsönös hatással vannak egymásra s emellett a szubjektív felfogás hogyan érvényesül, érdekes példákat hoz fel a német könyvtárak múlt századi történetéből. A francia forradalom pl. rendkívül érzékenyen vágott bele a könyvtárak életébe, midőn közülök sokat, mint egykor a harmincéves háború idején, kincseitől megfosztottak. Az új könyvtárnokokra részint az a feladat várt, hogy új anyagot szerezzenek, részint a könyvtárak kibővült feladatainak megfelelően a könyvtárakat átszervezzék. A göttingeni egyetemi könyvtár ment elől e téren

jó példával s Münster, Berlin, Boroszló, Bonn e rendszer diadalmenetének egyes állomásai, a drezdai, wolfenbütteli és müncheni udvari könyvtár is a göttingeni módszert fogadta el. A müncheni udv. könyvtárra egyébként az a nehéz feladat is hárult, hogy a szerzetrendek könyvtáraiból odakerült gazdag anyagot a tudományos kutatásnak könnyen hozzáférhetővé tegye. Azzal a felfogással szemben, mely a kézirati anyagot nemcsak nyelvek, hanem szakcsoportok szerint is szétválasztva akarta felállítani, győzött a Schmelzer álláspontja, hogy úgy kell felállítani az anyagot, amint azok azokban a kolostori könyvtárakban állottak, ahonnan bekerültek. Jelentéktelennek látszó könyvtári intézkedésnek minő fontossága lehet, ez is mutatja s ha az inkunabulumanyagot is eszerint állították volna fel, a könyvkötés történetére nézve micsoda becses gyűjteményre tettek volna szert. A könyvtárak szaporodó feladatai egyzersmind előtérbe állították a tudományos könyvtárnokképzést, hogy t.i. a könyvtárnokság egész embert kíván, habár még jó ideig kísérleteznek azzal, főleg egyetemi könyvtárakban, hogy professzorokra, másutt papokra bízták azok vezetését mellékfoglalkozásul, sőt még ma sincs teljesen elismerve, hogy a könyvtárnok olyan fontos államhivatalnok, mint a többi. Különösen nagy hatással volt a könyvtárnoki állás tekintélye emelésére Ritschl, a bonni egyetemi könyvtár vezetője, akinek működése azt igazolta, hogy *bibliothecarius non fit, sed nascitur*, az ő myrmidonjai vagy tanítványai közé tartoztak a legtekintélyesebb könyvtárnokok: Brambach,

Wilmans, Zangemeister, Ständer, Laubmann és Dziatzko. Ennek boroszlói egy. könyvtári működése s a cédulakatalogus készítésére vonatkozó Instructiója szinte rendkívül fontos a könyvtárak fejlődéstörténetében; a német könyvtárnokok javarésze Dziatzko tanítványa. A könyvtárnokok szakegyletbe tömörülése, a „Serapeum“ után a „Zentralblatt f. Bibliothekswesen“ alapítása mind a fejlődés jelei. A könyvtári állás tekintélyének kivívása mellett a könyvanyagpótlás és a helykérdés okozott rendkívüli gondokat. A régi teremrendszer helyett, amilyenben építette Gaertner a müncheni udvari és állami könyvtárat, a magazinrendszerre tértek át, mely a British Museumban és párisi nemzeti könyvtárban fényesen kiállta a próbát s győzött az az elv, hogy a művészi homlokzat helyett fontosabb a célirányosság és használhatóság, de a telek és építkezés óriási költségei folytán az az amerikai terv is felmerült, nem kellene-e a holt, azaz kevésbé használt anyagot a belvároson kívül eső és így olcsóbban emelhető épületekben elhelyezni? A könyvtárak használhatóságára nagyon üdvös az a Treitschke-féle terv, hogy a porosz egyetemi könyvtárak katalogusait a berlini királyi könyvtár számára leírják s 1894-ben 11 könyvtár hozzá is fogott egy ilyen egyetemes katalogus készítéséhez. Erman tervét, hogy ezen könyvtárak számára egyenlő rendszerű realkatalogust készítenek, kivihetlensége miatt elejtették, de a nyomtatott alfabetikus katalogus tervéhez, melyben megjelölik abenne résztvevő könyvtárak tulajdonát, ma is ragaszkodnak, azzal a megszorí-

tással, hogy egyes irodalmi csoportokat kirekesztenek belőle. Ki akarták ezt a nem porosz német könyvtárakra is terjeszteni, de a világháború e terv kivitelét elodázta. Addig a hiányon segít az 1905-ban alapított német könyvtári tudakozó iroda, melyet 300 könyvtár támogat. Valószínűen egyetemes érdekénél fogva megvalósul egy másik vállalkozás, az inkunabulumok egyetemes katalogusa. A porosz államkönyvtár kezdeményezése nyomtatott címkártyákkal akkor felelne meg céljának, a központi katalogus készítésének, ha a könyvtárak könyvet és nyomtatott címkártyát egyszerre kaphatnának meg. A könyvtárnokképzés problémájával záródik az érdekes történeti visszapillantás a könyvtártudomány tárgyára vonatkozólag legvégül a Harnack Adolf által felállított ideált ismerteti, mely a könyvtárnoktól a mai német és külföldi könyv-, folyóirat- és ujságügy tudományos, pedagógiai, technikai és kereskedelmi szempontból való alapos ismeretét kívánja meg.

A 2—3. füzetben *Hans Schleimer* a *vezérszókatalogusról* értekezik s értekezése első részében ennek történeti fejlődésével foglalkozik, második része a gráci egyetemi könyvtár vezérszókatalogusának szabályzata s függelék: szisztematikus vagy alfabetikus legyen-e a szakkatalogus? A kérdés lényegére vonatkozó megállapítása: A vezérszó mindig a könyv tartalmából, nem pedig minden további nélkül a könyvcím-ből vétessék. A vezérszó benne lehet már a címben, de nem kell okvetlenül benne lenni. Több kérdést is bevon fejtegetése körébe pl. meg-

felel-e ma a rendszeres katalogus a gyakorlati követelményeknek?

A 4. füzetben *Friedrich Labes*, a *lefoglaltnyomtatványokról* szazoknak az állami könyvtárakba utalásáról szól. Erre vonatkozólag Németországban nincs egyöntetű eljárás, sőt az is előfordult, hogy a könyvtár ilyen kérését a felsőbb bíróság azzal utasította el, hogy az átengedés amiatt nem engedhető meg, mivel a törvény a nyomtatványok megsemmisítését vagy hasznavehetetlenné tételét szabja meg. A kérdés jogi oldalát fejtegetve, az utánnomatokról megállapítja, hogy az ilyen irodalmi és zenei művekre a szerzői jog bitorlása miatt a könyvtárak nem támaszthatnak igényt, mivel itt nincs szó államérdekről s a törvény a jogsérelmet szenvedő félnek megadja a jogot, hogy az utánnomott példányokat átvegye. *Adolf Räuber* Meyernek ama reformtervét bírálja, hogy időszerint határolt reális katalogusra van szükség vagyis a tudomány fejlődéséhez kell idomulni a reális katalogusnak s egy új tudományág megalakulását mikor kell a reális katalogusban kifejezésre juttatni (pl. mikor külön folyóirata van) stb.

Az 5. füzetben *Paul Zimmermann* újabb adalékot közöl *Lessing wolfenbütteli könyvtárnokságához* s megcáfolja *Lessing* Károlynak, a költő testvérének, *Schönemann*nak, a könyvtár történetírójának és v. *Heinemann*nak, azt az állítását, hogy *Lessing* nem fogott komolyan hozzá a könyvtár átalakításához. Érdekes *Karl August Böttiger* leírása 1790 körüli wolfenbütteli látogatásáról, amikor a könyvtárt a legnagyobb rendetlenségben találta. Ennek oka épen az

volt, hogy már *Lessing* hozzáfogott az átrendezéshez s az egyháztörténet egy részével el is készült (ezen belül volt egy érdekes kis gyűjtemény *Johanna papissáról*, 38 mű), mikor meghalt. Mint könyvtárnok *Lessing* nagyon szabadelvű volt, kéziratokat is kiadott, ha megbízható emberek kérték, gyakran térítvényt se vett s elfeledte feljegyezni. Halála után emiatt hiányt fedeztek fel, pl. a *Berengarius*-kézirat is hiányzott. Több kéziratot becsületes kölcsönzők lepecsételt csomagban küldtek vissza, úgy hogy azt se lehetett tudni, honnan jött. Ugyancsak *Böttiger* értesít *Lessing* azon tanácsáról, hogy a wolfenbütteli könyvtár gyarapítására nézve határévet (pl. 1710-et) kellene felvenni s ez évhatáron túl semmit sem kellene venni, legfeljebb csak bibliografiai műveket s az újabb irodalom beszerzése háruljon a göttingeni könyvtárra s ha ez a kettő egyesülne, Németország legelső könyvtára lenne. A következő cikk *Heinrich Schneider*től „*Újabb adalékok a wolfenbütteli „Bibliotheca Augusta“ történetéhez*“ címmel, ugyancsak *Lessing* wolfenbütteli könyvtárnokságát ismereti behatóan. *Fritz Milkau* „*A berlini címnyomatok és a lipcsei Wöchentliches Verzeichnis*“ címen a nyomtatott címlapok használatának előnyeit az eddigi tapasztalatok, statisztikai adatok alapján fejtegeti. Érdekes, hogy a porosz kultuszminiszter 1921. aug. 22-én rendeletet bocsátott a könyvtárakhoz, amelyben utasítja azokat, hogy három hónapi megfigyelés alapján kölcsönösen azt állapítsák meg, hogy 1. a „*Wöchentliches Verzeichniss*“ címnyomatai elég korán megérkeznek-e arra, hogy az új szer-

zemények katalogizálásánál felhasználhassák; 2. hogy ezeknek a felvételi utasítástól való eltérései oly csekélyek-e, hogy a felvételnél való alkalmazhatóságot nem befolyásolják? Az eredmény nem volt kedvező, t. i. a felvételeknek csaknem a fele elkésve érkezett. *Adolf Meyer a rendszeres és vezérszókatalogusról* címen folytatja a reális katalógus problémájáról az 1921. évfolyamban megkezdett tanulmányát.

A 6. füzetben *Hermann Kreyenborg Friedrich Rückert hagyatékáról* cím alatt a gazdag kézirati anyagot ismerteti. Megtudjuk az érdekes közleményből, hogy a kézirat zömét a berlini királyi, most állami könyvtár 1875-ben 6000 márkáért szerezte meg, itt vannak óind, avestai, újperzsa, pehlevi, afgán, kurd, szláv, litván, berber, török, tatár, finn s karnāta nyelv tudományi dolgozatai; ebből adta ki E. A. Bayer (1890—5. Berlinben 3 kötetben) Rückert Firduzi fordítását s hagyatékot tudományos kutatók gyakran használják; a hagyaték egy kisebb része a weimari Goethe-Schiller-levéltárban van, de két kisebb keleti kézíraton kívül ezek már kiadott művek kéziratai; a harmadik igen jelentékeny és különösen értékes rész Koburgban maradt szinte eltemetve, úgy hogy dr. Magonnak 1911-ben úgy kellett azt felfedezni, itt van Rückertnek több mint 1000 (!) politikai költeménye 1848-ból. Különösen gazdag ez a koburgi gyűjtemény keleti, főleg héber, aethiopiai, arab és óind nyelvre vonatkozó dolgozatokban, több mint 40 csomóban, melyek némelyike 3000 vagy több lapból áll s a közlő szerint évek munkája lesz, míg az abban lévő arab,

újperzsa és óind nyelvből való művészi fordításokat kiadják s azonkívül a keleti filologia körébe tartozó egész ismeretlen dolgozatai vannak benne. Még evvel sincs kimerítve a Rückert-hagyaték, mert H. Rückert igazságügyi tanácsos értesítése szerint a kéziratok egy részét Berlinben elárverezték s ő is vett belőlük s ezek közt van Háfiz művészi metrikus fordítása is, mellyel a Paul de Lagarde-tól és Marie Rückerttől kiadott Háfiz fordításokat kiegészítve egy összkiadást lehet belőlük az év végéig sajtó alá rendezni. A Rückert könyvtárát 1882-ben árverezték el, ennek a bibliografiáját is össze akarja a közlő állítani s egyszersmind Magonnal együtt egy kimerítő Rückert-bibliografiát is tervez, azért felhívást intéz a tudósokhoz és könyvgyűjtőkhöz, hogy akinek Rückert-kézirat vagy Rückert könyvtárából vásárolt bejegyzéses mű van birtokában, közölje azt vele. — *Theodor Lockemann* ugyane számban *Welcker* nek egy önéletrajzi értékű levelét közli a Götting-hagyatékából; *Leyh* „*Könyvtárak és könyvkereskedés*“ cím alatt a rendkívül nehéz pénzügyi viszonyok miatt a napról-napra változó könyvárak kérdését, a könyvtáraknak ebből származó nehéz helyzetét és károsodását veszi ismét elő s a szerkesztő be is zárja a pro és contra vitatkozást. *Heinrich Uhrendahl* cikke a porosz könyvtári tisztviselők előléptetési viszonyait ismerteti, megértjük belőle, hogy az 1921. évi porosz fizetési szabályzat a tanulmányi, vizsgálati, kiképzési idő egy részét, valamint a hadi szolgálatot is beszámítja az előléptetésbe.

A 7. füzetben *Axel Nelson* kimu-

tatja, hogy *Hummel Máté* (1425—77.) a freiburgi egyetem első rektorának *ünnepi beszédei* plágiumok a bibliofilia legrégebb középkori okmányából: *Richard de Bury „Philobiblon“ c. művéből*; *Weissenborn* a nagyobb német könyvtáraknak 1913. évi könyvállományáról közöl statisztikai adatokat, *Uhrendahl* az 1923. évi regensburgi 19. könyvtári gyűlés lefolyását ismerteti.

A 8—10. füzet ezen gyűlés *hívatólos értesítője*. Nemcsak részletes és kimerítő ismertetését adja a gyűlésen felmerült és megvitatott kérdéseknek, hanem részint kivonatossan, részint egész terjedelmében közli az ottbemutatott tanulmányokat. Szóba kerültek ott a könyvbeszerzésnek a pénz értékcsökkenése miatt beállott nehézségei, a duplumok értékesítése, az eszközök szétforgácsolása (egyetemi és intézeti könyvtárak [ami mellesleg megjegyezve a mi könyvtári életünknek is égető kérdése]), a háború alatt elpusztult löweni könyvtár helyreállítása, a reális katalógus, a könyvkötés stb. kérdése, élénk tanúbizonyosságául annak, hogy a német könyvtárnokok teljes tudatában vannak annak, hogy milyen fontos szerepe van a helyreállítás munkájában a könyvtáraknak.

A 11. füzetben *Friedrich Bock* a *vezérszókatalógus történetéhez* a középkortól elkezdve közöl érdekes adatokat s a 12. és utolsó füzet nagyszabású vezércikkében *Harnack Eichlernek „Könyvtártudomány mint értéktudomány, könyvtárpolitika mint világpolitika“* címen 1923-ban megjelent füzetével kapcsolatban mondja el ugyane tárgyról a maga véleményét. Eichler tulságosan magas ide-

álját állította fel a könyvtártudomány-
nak és könyvtárnoknak s Harnack ezt a kellő értékre szállította le. Eichler szerint a nyomtatványok tömkelegében szükség van egy objektív értéktudományra, mely a maga kritikai segédeszközeivel a szellemek chaosza felébe kerekedik s ez a könyvtártudomány s célja az irodalmi emlékek, a könyv belső értékének ismerete s mivel feladata a könyvnek a tömegre vagy osztályokra gyakorolt hatásának megítélése, így lesz a könyvtárpolitika célja a világnézet. Feladata az értékes könyvek gyűjtése, tehát válogatás. Az egyes tudományok is teszik ezt, de a könyvtártudomány nem oly korlátoltan, hanem befolyásolatlanul teheti s így lesz tudománnyá a tudományok fellett; a szépirodalomban felismeri a génuszt s ebben áll a könyvtárpolitika legfőbb feladata. Ennek természetesen hatása van a világnézetek kialakulására is, mivel a könyvek értékét nemcsak felismeri, hanem azt másokkal is megismerteti, elismerteti s az egyes néprétegek szellemi fejlődésére ezáltal roppant befolyást gyakorol. A könyvtárnoktól a könyvtárigazgatás, kezelés mellett a tudományok történetének, az irodalmi tevékenységnek ismeretét és helyes értékelését is meg kell kívánni, mert a könyvtár nemcsak gyűjtőhely, hanem a tudás tanítóhelye is s a könyvtárnokok a tanároktól csak abban különböznek, hogy ezek a mondott szó, azok a nyomtatott által tanítanak. Ebből az is következik, hogy a könyvtárpolitika állama az irodalmi állam, nincs itt országhatár, csupán csak az emberi ismerethatára. A szellemi munkások világállamában csak

szellemi munkatársait s azon könyvtárnokokat becsüli, kik a kiválasztásban résztvesznek s a dolgozókat nem engedik az irodalom világtengerébe fúlni, hanem megszabadítják őket a nyomtatott szó szolgaságától. Ezeket a magasröptű, költői szárnyalású eszméket veszi Harnack rideg bonckése alá. Azon kezdi, hogy „a könyvtártudomány értéktudomány.” Melyik szellemi tudomány nem az? kérdi. Mikor a költő Zeus elé lépett, a világ már fel volt osztva, mikor a könyvtárnok a tudomány elé lép, hasonlóképp úgy találja, hogy az az egyes tudományoknak oda van adva. Nem, így szól az Eichler ellenvetése: az ő feladata az, hogy a tudományok tudománya legyen. De, mondja Harnack, amennyiben valóban van ilyen, az már rég a filozófusok, illetőleg a szociológusok kezében is van s eszük ágában sincs, hogy kitűzött feladatukat áthárítsák vagy megosszák. Mi marad tehát a könyvtártudománynak? A könyvtártudomány, a bibliofilától éltetve, a könyvtárról és magáról a könyvről szóló ismeretek összege, ezt is lehet tudománynak nevezni — ebből magától következik a könyvek megtalálásának, gyűjtésének, megőrzésének és az érdekeltek használatára bocsátásának művészete. Ez az utóbbi a fő- és végcélja ennek a „tudománynak” — teljesen a kiszolgálásra van berendezve. Ha a lelkész „minister verbi divini”-nek nevezi magát, akkor a könyvtárnok „minister verbi scripti et impressi”-nek és egyszersmind „minister litterarum et artium studiosorum”-nak nevezheti magát. Minden magasabb címmel, melyet magának és „tudományának” ad s minden „magasabb”

feladattal, amelyet tevékenysége elé tűz, alább szállítja ezt, mint a rendező a maga értékes hivatását leszállítja, ha magát direktornak nevezi vagy a direktort akarja játszani. A könyvtártudomány a nemzetgazdasági és pedig a szellemgazdasági szakok körébe tartozik. A szellemgazdasági szolgálathoz van szükség mindazokra a gazdag ismeretekre, melyeket mint polyhistor gyűjt, mert a megbízható polyhistorikus könyvismeret teljességében van a könyvtárnok felszerelése, itt nincs vetélytársa s ezekből az ismeretekből folynak azok a szolgáltatások, amelyeket ő kérdezve vagy kérdezetlenül a tudománynak vagy szerényebben a tudósoknak és a magát művelő közönségnek tesz. Illetőleg van vetélytársa, de nem a tudomány világában: ilyen a könyvkereskedő, illetőleg a kiadó és az antiquarius, mert a könyv árú is egyszersmind. Majd rátér Harnack arra, hogy a könyvtártudomány értéktudomány-e, hogy a könyvtárpolitika világpolitika-e s van-e hatalma a világnézet befolyásolására? Mikor Eichler tetteit olvasta, kedve lett volna azt felelni rá: A könyvtártudomány az a tudomány, amelynek a könyv tartalmához kevés és értékéhez semmi köze sincs. Ez — úgymond — csak tréfa, de a válogatást illetőleg 1. az a könyvtár feladata (állami, főiskolai, szemináriumi, iskolai, városi, nép-, munkáskönyvtár) szerint egészen különböző; 2. csaknem mindenütt a rendelkezésre álló eszközök szűkös volta korlátozza; 3. rendszerint nem szabad a válogatásnak önállónak lenni, hanem szaktekintélyek ítélete után kell indulni, habár jogos, sőt magától értetődő követelmény, hogy minden

könyvtárnoklegalább egy tudomány-
szakban szakember legyen s annak
irodalmát meg tudja bírálni. Ami az
irodalmi válogatást illeti, arról még
megjegyzí Harnack, hogy az iroda-
lom, mint a folyó, maga tisztítja ma-
gát s ebbe a folyamatba lehetőleg
kevésbé kell beavatkozni, sőt a szép-
irodalom és a napi irodalom itt gyak-
ran nagyon is radikálisan jár el, úgy-
hogy a könyvtárnoknak itt konzerv-
válni kell, de a tudományos irodalom
is a fejlődés csendes menetén gon-
doskodik arról, hogy az értéktelen,
vagy aminek hatása kimerült, el-
enyésszék. A könyvtárnoknak való-
ban ítélni kell a tegnap megjelent
könyvek vásárlásakor s ebben van
legfontosabb tevékenysége, de eh-
hez a legderekből polyhistoria mel-
lett is saját ítélete nem elegendő.
Szabály szerint *nem direkt értékelés,
hanem az értékeléseknek kritikai érté-
kelése az ő feladata.* Így szállítja le
Harnack Eichlernek kissé fellengős
programmját a valóság talajára, hogy
elhárítsa az abból eredhető veszé-
lyeket, aminők a tekintélyek fitymá-
lása és a saját kezére válogatás. A
könyvtár napjasüssön — úgy mond —
„mind a jókra, mind a gonoszokra,“
a géniusz, a nagy tehetségek művei-
nek a lehető legjobb helyet nyújtsa,
de gondoljon az utókor szükségle-
teire is, mert különben erre senki
sem gondol. Nem szabad engedni a
kísértésnek, hogy saját egyéni bélye-
gét nyomja rá a könyvtárra, vagy
csak annyiban, ha az előbb felsorolt
szempontokat is a legtökéletesebb
módon figyelembe vette. Ebben már
benne van a könyvtárpolitika is, mert
mi lesz a könyvtárakból, ha itt egy
liberálisé, ott egy konzervatívé, itt

egy ósdié, ott egy moderné, itt egy
materialistáé, ott egy vitalistáé, itt
egy katolikusé, ott egy disszidensé
stb. a döntő szó. Tehát a könyvtá-
raknak ne legyen karaktere? Igen és
nem! Leibniz korától a 18. század
vége feléig a tudomány, irodalmi
műveltség és társas élet terén Euró-
pában egységes műveltség típus volt
és egy Société anonyme, melyhez a
legkülönbözőbb szellemek tartoztak,
Bossuettól D' Alembertig, Leibniztől
Kantig, Newtontól Voltaireig mind-
azokat magában foglalta, akik ismer-
eteiket és világnézetüket szellemmel
és ízléssel tudták előadni, az ellen-
felet meghallgatták s azt tárták elé,
ami az ő álláspontjuk szerint kitűnő
volt. Ez a „Société“ többé nincs meg,
de a könyvtárakban él tovább s ott
kell tovább élnie. Egy minden oldal
felé feltárult eklekticizmusnak kell
ott uralkodni, a felvilágosodás korá-
nak értelmében. És nem nyere a
könyvtárnok munkájával egy saját-
ságos jelentőséget az universitas lit-
terarum et artiumban az által, hogy
ennek az álláspontnak ő a képvisel-
ője, aki a vélemények és tanok har-
cában s a nemzetiségileg felfuvalko-
dott kultúrák (sajnos, már a tudomá-
nyoknak) is ellenségeskedései köze-
pette (célzás a francia írók és tudó-
sok boycottjára) a szellem békéjét
jelenti, mint ahogy épülete is: asy-
lum pacis? Ezt a sajátosságos jelentő-
séget az adja meg, hogy a könyv ki-
válogatása a használókra, az olva-
sókra tekintettel történik és itt erősen
szembehelyezkedik Eichlerrel, aki az
olvasókat a nyomtatott szó szolgál-
ságától akarja megszabadítani. Ha
— úgy mond — Lessing az ismeretes
mondásszerint mint könyvtárnok sem

az a kutya nem akart lenni, mely azt a szénát őrzi, amiből maga nem falhat, sem az a lovászinas, aki minden álatnak kívánságára elébe teszi az abrakot: ő a kutya és lovászinas egyformavisszautasításáthibásnak tartja. De bizony a könyvtárnoknak képletesen lovászinasnak kell lenni s pl. a legfurcsább okkultistának az okkult irodalmat ki kell keresni és szolgálatkészen használatára bocsátani, amit kíván. (Azt hisszük azonban, hogy Harnack sem vonja kétségbe, hogy ha valaki egyoldalú okkultista könyvtárpolitikát csinált, ne volna joga egy később felülkerekedett józanabb irányzatnak ezt a kellő mederbe visszaszorítani. Ebben bizonyos ellenmondást is látunk, mert ha a könyvtár válogat, az ilyen művek kint rekednek a könyvtárból. Ezt az értelmezésünket megerősíti az, amit ezután mond, t. i.) A könyvtárnok *célzatos* könyvtárpolitikát egyáltalában ne csináljon sem politikai, sem más irányzatokra tekintettel, de viszont bízhat abban, hogy a könyvtár politikáját az ő számára csinálja és örülhet, hogy abban ő is résztvehet. Miáltal teszi ezt? Pusztán létezése által, mint a béke munkahelye, a kincsek szelleme által, melyeket nyújt s az egyetemes felvilágosodás fentebb

megjelölt szelleme által, amelynek a válogatást meghatározni s a könyvtárnokot hivatalában irányítani kell. Innen tartózkodó szerénységgel szabad azokra a kérdésekre: „könyvtárpolitika és világnézet“ s „könyvtárpolitika és világpolitika“ rátérni. Ezek között valóban vannak vonatkozások, mert a helyes könyvtárpolitika mindig ugyanaz, akár Uppsalában, Berlinben vagy Kínában van a könyvtár és el lehet várni, hogy mindenik helyen a tudományos könyvtár kitűnő, szabadelvű és békés szelleme a maga csendes befolyását egy és ugyanazon módon gyakorolja a könyvtárt használók világnézetére, vagy pedig a világhoz való viszonyukra. A világ nagy könyvtárai és a főiskolai könyvtárak az emberiség közös java. Minél inkább ilyenek gyanánt becsülik és használják azokat, annál biztosabban hozzájárulnak valamivel ahhoz, hogy a szétszakított kultúrvilágot egyesítsék és a tudomány szelleme által a békét létrehozzák, mitől az emberiség még oly nagyon messze van. Bibliotheca docet! Helyesen értelmezve ebben egyetért Eichlerrel. Bárcsak a könyvtárnokok politikájukkal a könyvtárnak ezt a működését ne zavarnák! E sóhajjal zárja szellemes fejtegetéseit! (d. l.)

